

RELIGIONSKUNSKAP 7-9

ULRIKA ENKVIST WALLMARK

MARIA ENGSTRAND

FILIP PAEPKE

JAN STATTIN

CAPENSIS FÖRLAG AB

SPRÅKGRANSKNING
Elin Herrmann

VÄRDEFULLA SYNUNKTER PÅ INNEHÅLLET
*Jonas Cederquist, Eberhard Herrmann, Erik Hällgren,
Sara Idvardsson, Anthonia Larsson, Tom Lundquist,
Thor-Leif Strindberg, Liza Stålnacke, Jesper Vackmyr och
Rebecka Wagersten*

*Capensis förlag AB
Falköping
www.capensis.se
e-postadress: info@capensis.se*

© 2021 Limnea utbildning AB, Maria Engstrand,
Ulrika Enkvist Wallmark och Jan Stattin

ISBN-13:978-91-85887-32-3

*Första upplagan 2021
Första tryckningen
Tryck: GPS Group, Österrike*

*Redaktör och grafik:
Jan Wiklund*

*Teckningar:
Maja och Henry Ståhle*

Framsida: Tilda Wiklund

Boken är skyddad av upphovsrättslagen.

TILL ELEVER, VÅRDNADSHAVARE OCH LÄRARE

Kunskaper om olika livsåskådningar är viktiga för att skapa ömsesidig respekt mellan människor och för att förstå de olika kulturer vi lever i.

Religionsämnet har förändrats

Religionskunskap handlar idag dels om att förstå samhället vi lever i och dels om elevernas fun-deringar om livet - deras livsfrågor. Inriktningen på ämnet är idag mer elevcentrerad. Eleverna får möjlighet att problematisera etiska och moraliska frågeställningar. Fokus i ämnet har flyttats i riktning mot sociologi, filosofi och psykologi.

Om kursplanen i Lgr22

Undervisningen i religionskunskap ska enligt kursplanen i Lgr22 bland annat ge eleverna förutsättningar att utveckla ”kunskaper om religioner och andra livsåskådningar samt om olika tolkningar och varierande praktiker inom dessa”.

Kursplanens centrala innehåll lämnar dock inget utrymme för olika tolkningar och varierande praktiker för de sekulära livsåskådningarna. Bok-ens redaktör och vi författare har därför lagt till ett tiotal extra sidor i boken för att kunna ge en allsidig beskrivning av den mångfald som finns i världen och i Sverige.

Capensis tre principer för läromedel

Religionsboken är skriven efter Capensis tre prin-ciper för läromedel. De innebär att

- ◇ konkretisera det centrala innehållet,
- ◇ ha en tydlig struktur och
- ◇ göra ämnet enkelt att förstå.

Undervisningen i religionskunskap ska behandla kursplanens centrala innehåll. Vår ambition med boken är därför att konkretisera det centrala inne-hållet.

För att skapa en tydlig struktur är boken uppdelad efter kursplanens tre kunskapsområden. Dessutom är rubrikerna på kapitlen mer eller mindre orda-grant hämtade från det centrala innehållet.

Vi som har författat boken har använt oss av ett begränsat antal nya begrepp för att presen-tera ämnesinnehållet. Första gången ett nytt be-grepp dyker upp i brödtexten förklaras det. Det gör det enklare för eleverna att i ett första skede se sammanhangen. I slutet av varje kapitel finns de meningsbärande begreppen som använts i kapitlet förklarade en gång till samt instuderingsfrågor. Vår uppfattning är att vår enkla och tydliga presenta-tion inte har förenklat ämnesteorin.

Ulrika Enkvist Wallmark, Maria Engstrand,
Filip Paepke och Jan Stattin
Falköping, 30 juni 2021

INTRODUKTION TILL RELIGIONSKUNSKAP

Ett annat namn på ämnet religionskunskap på högstadiet skulle kunna vara livsåskådningskunskap. Kursplanen i religionskunskap handlar nämligen inte bara om religion utan också om andra sätt att se på livet.

Att ange tiden

I den här boken används inte f.Kr. (före Kristus) och e.Kr. (efter Kristus). För de kristna är Jesus Kristus Guds son, men det är något som judar, muslimer, hinduer, buddhister och ateister inte håller med om. Vi har därför valt att använda begreppen f.v.t. (före vår tideräkning) och e.v.t. (efter vår tideräkning) för att ange årtal.

Frågan om vad som är mest lämpligt att använda, f.Kr./e.Kr. eller f.v.t./e.v.t., handlar också om att undervisningen i den svenska skolan ska vara neutral. Undervisningen ska bygga på vetenskap, inte på trosuppfattningar.

Stort eller litet g?

Ska gud skrivas gud eller Gud? I boken skrivs Gud när kristendomens, judendomens och islams Gud nämns. Det är som att skriva Allah, vilket är gudens egennamn.

Inom hinduismen och buddhismen skrivs gudar-nas namn med stor bokstav. Gud skrivs som gud när gudsbegreppet diskuteras i allmänhet.

Religionsämnets innehåll

I Sverige undervisade lärarna förr i tiden om kristendomskunskap. Några av oss författare fick till och med sjunga en psalm i början av skoldagen.

Idag är det bestämt av riksdagen att den svenska skolan ska vara helt neutral. Det gäller även friskolor som drivs av religiösa samfund.

Ämnet och undervisningen anses idag vara alldeles neutrala och ingen livsåskådning anses mer rätt eller mer sann än någon annan.

Kristendomen är en del av svensk historia

Sverige kristnades för ungefär 1 000 år sedan. Sveriges historia har genom åren påverkats mycket av kristendomen. Det finns många kristna traditioner som går långt tillbaka i tiden. Det förklarar varför kristendomen får större utrymme i kursplanen än andra livsåskådningar.

Varför religionskunskap i skolan?

Alla som går i svensk skola ska läsa religionskunskap. Det finns inga undantag. Kunskap om olika livsåskådningar är mycket viktig för att förstå sig själv och andra. Okunskap kan leda till intolerans och konflikter. Det gäller både i skolan och i hela världen. Religionsämnet erbjuder stora möjligheter att diskutera frågor som inte har några enkla svar.

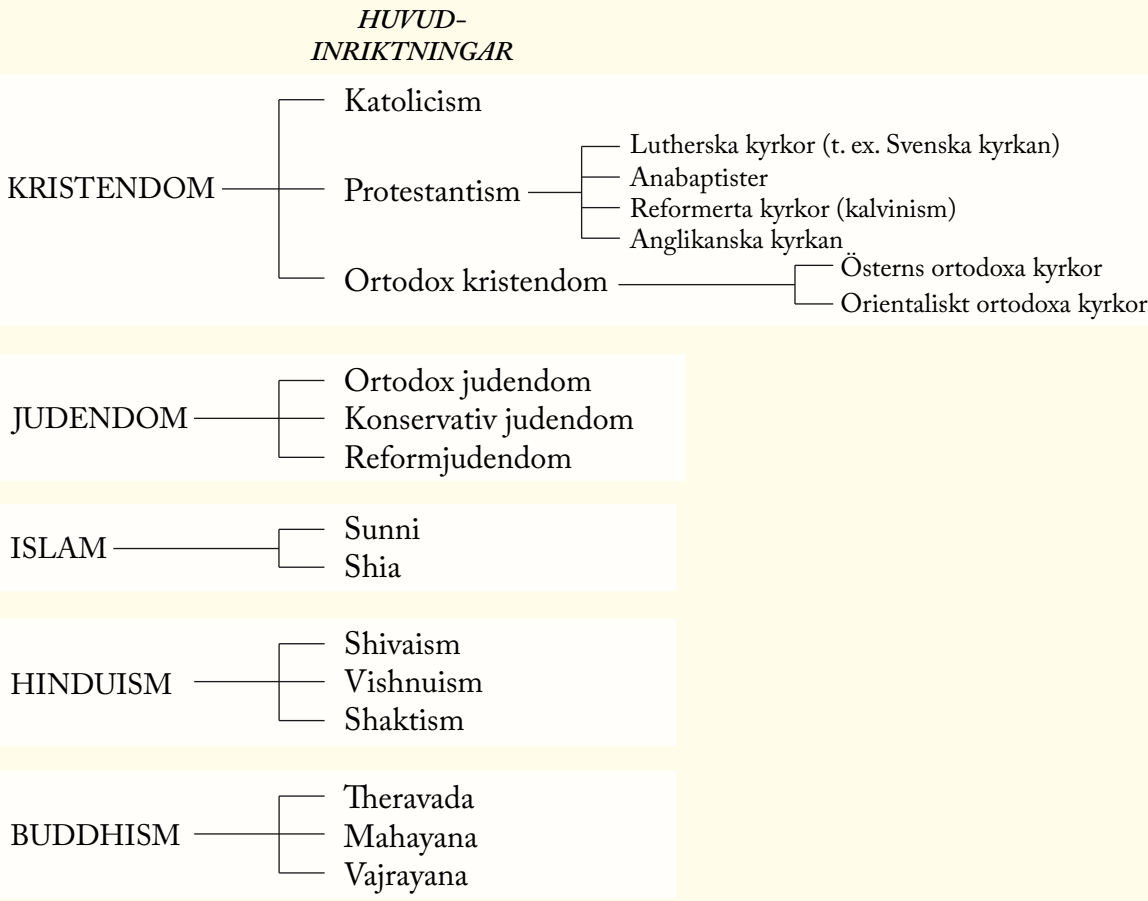

SEKULÄRA OCH RELIGIÖSA LIVSÅSKÅDNINGAR - EN ÖVERSIKT

SEKULÄRA LIVSÅSKÅDNINGAR

SEKULÄR HUMANISM	HEDONISM	NATURALISM
EKOSOFI	EXISTENTIALISM	

RELIGIÖSA LIVSÅSKÅDNINGAR

INNEHÅLL

LIVSÅSKÅDNINGAR	9	Treenigheten	45	BUDDHISMEN	92	TOLKNING AV RELIGIÖS SYMBOLIK	122
LIVSÅSKÅDNINGARS BETYDELSE FÖR MÄNNISKOR	10	Jesus - Guds son	46	Buddhismens uppkomst och spridning	93	OCH MENING	
Övning: Livsåskådning	12	Centrala tankegångar i ett kristet liv	48	Buddhismens urkunder	94	Symbolik i ritualer	123
Övning: Volvo och andra bilar	13	Kristendomens huvudinriktningar	49	Centrala tankegångar inom buddhismen	95	Riter förändras	126
Vad är religion?	14	Romersk-katolska kyrkan	50	Övning: Öva sig i lycka	96	Övning: Blomstertid	126
Vem bestämmer vad som är en religion?	15	Ortodoxa kyrkan	53	Centrala tankegångar i ett buddhistiskt liv	98	Religiöst symbolspråk	128
Övning: Vad är en religion?	15	De protestantiska kyrkorna	56	Buddhismens huvudinriktningar	99	Övning: Fatimas hand	128
Varför religioner uppstår och består	16	Sammanfattning av kristendomens historia	58	Sammanfattning av buddhismens historia	99	Begrepp i kapitlet	129
Människans behov av identitet, gemenskap och mening	18	Begrepp i kapitlet	59	Begrepp i kapitlet	100	Frågor till kapitlet	129
Övning: Identitet	18	Frågor till kapitlet	62	Frågor till kapitlet	101	SEKULÄRA LIVSÅSKÅDNINGAR	130
Begrepp i kapitlet	19	ISLAM	64	LIKHETER OCH SKILLNADER	102	Ateism	131
Frågor till kapitlet	19	Islams uppkomst och spridning	65	MELLAN OCH INOM RELIGIONER		Övning: Ödet eller slumpen	131
FEM VÄRLDSRELIGIONER	20	Islams urkund	71	De abrahamitiska religionerna	103	Existentialism	132
JUDENDOMEN	22	Centrala tankegångar inom islam	72	Människosyn inom judendom, kristendom och islam	104	Övning: Frihet och ansvar	132
Judendomens uppkomst och spridning	23	Centrala tankegångar i ett muslimskt liv	75	Katolicism, ortodox kristendom och protestantism	105	Sekulär humanism	133
Judendomens urkunder	28	Övning: Fem plikter inom islam	75	Befrielseologi inom katolska kyrkan	106	Övning: Centralt innehåll	133
Centrala tankegångar inom judendomen	29	Islams huvudinriktningar	76	Hur kristna kreationister tolkar Bibeln	108	Fyra viktiga områden inom sekulär humanism	134
Centrala tankegångar i ett judiskt liv	31	Sammanfattning av islams historia	76	Sunni och shia	109	Övning: Som i USA	134
Judendomens huvudinriktningar	32	Begrepp i kapitlet	77	Religiösa regler och lagar	110	Övning: Religiöst neutralt	135
Sammanfattning av judendomens historia	33	Frågor till kapitlet	79	Hinduism och buddhism	112	Naturalism	136
Övning: Uttåget ur Egypten	33	HINDUISM	80	Människosyn inom hinduism och buddhism	113	Ekosofi	137
Begrepp i kapitlet	34	Hinduismens uppkomst och spridning	81	Sammanfattning av världsreligionerna I	114	Livshållning	138
Frågor till kapitlet	35	Hinduismens urkunder	84	Sammanfattning av världsreligionerna II	116	Begrepp i kapitlet	139
KRISTENDOMEN	36	Centrala tankegångar inom hinduismen	85	Centraletik och signaletik	118	Frågor till kapitlet	139
Kristendomens uppkomst och spridning	37	Centrala tankegångar i ett hinduiskt liv	88	Övning: Att skaka hand	118		
Övning: Gudsbevis	40	Övning: Fördomsfulla bilder	88	Förståelse och acceptans	119		
Kristendomens urkund	42	Hinduismens huvudinriktningar	89	Övning: Likheter och skillnader	120		
Centrala tankegångar inom kristendomen	44	Sammanfattning av hinduismens historia	89	Begrepp i kapitlet	121		
		Övning: Svastikan	89	Frågor till kapitlet	121		
		Begrepp i kapitlet	90				
		Frågor till kapitlet	91				

RELIGION OCH SAMHÄLLE 141

RELIGION I MEDIA	142
Övning: Själv censur eller respekt	143
Religiös fundamentalism och extremism i media	144
De värden som skolan ska förmedla och förankra	146
Övning: Rätt etik i skolbänken	147

FRÅN ENHETSKYRKA TILL MÅNGFALD I SVERIGE 148

Kyrka och samhälle under medeltiden	149
Kyrkan och socknen	150
Reformationen i Sverige påbörjas under 1500-talet	151
En tro och en kyrka från 1600- till 1700-talet	152
Upplysningen - kyrkans makt minskar	154
Religionsfrihet och sekularisering	155
Fler religioner i Sverige	156
Religioner möts i Sverige	158
Övning: Vem får jobbet?	158
Klaner och skamkultur i Sverige	159
Begrepp i kapitlet	160
Frågor till kapitlet	161

KONFLIKTER OCH SAMFÖRSTÅND MELLAN SEKULÄRA OCH RELIGIÖSA SYNSÄTT 162

Skillnader och likheter mellan vetenskap och religion	163
Människosyn inom sekulära livsåskådningar	164
Respekt och tolerans	165
Övning: Tolerans	165
När religion och samhälle har flätats ihop	166
Människors lika värde	168
Ojämsställdhet och jämställdhet	170
Vem får plats?	171
Kvinnornas inflytande ökar inom religionerna	172
Begrepp i kapitlet	173
Frågor till kapitlet	174

ETIK OCH LIVSFRÅGOR 175

GRUNDPRINCIPER INOM NÅGRA ETISKA MODELLER	176
Övning: Fuska på provet	177
Konsekvensetik	178
Övning: Förbättring av skolan	178
Pliktetik	179
Övning: Gör din plikt	179
Sinnelagsetik	180
Övning: Björntjänster	180
Dygdetik	181
Övning: Vattenkriget	181
Att göra gott	182
Begrepp i kapitlet	183
Frågor till kapitlet	183

ANALYS, REFLEKTION OCH SAMTAL 184

Övning: Värde eller värdighet	184
Övning: Dödshjälp - en mänsklig rättighet?	185
Övning: Ansvar för klimatförändringen	186
Övning: Dricksvatten	187
Övning: Etiska begrepp i ett sammanhang	188
Övning: Värdeladdad text	189
Övning: Respekt för levande	190
Övning: Tolkningar utifrån olika perspektiv	191
Begrepp i kapitlet	192
Frågor till kapitlet	192

REGISTER 193

BILDFÖRTECKNING 196

VARFÖR RELIGIONER UPPSTÅR OCH BESTÅR

En del livsåskådningar förklarar livet ur ett religiöst perspektiv. Andra förklarar det ur ett sekulärt perspektiv, det vill säga ur ett icke-religiöst perspektiv.

Utgångspunkter för religiösa livsåskådningar

Människor som tror att det finns en högre makt har en religiös livsåskådning. Den grundar sig på religionernas urkunder, till exempel Bibeln eller Koranen, och/eller värderingar och traditioner som har skapats runt en religion. Människor som har en religiös livsåskådning tycker att just deras religion ger de bästa svaren på livsfrågorna.

Utgångspunkter för sekulära livsåskådningar

Människor som inte har någon tro på högre makter har en sekulär livsåskådning. De hämtar svar på sina livsfrågor från bland annat naturvetenskapliga, filosofiska och psykologiska resonemang. Det innebär att livsåskådningen grundas på människans egna erfarenheter.

René Descartes (1596–1650) skrev en avhandling om att i första hand söka sanningen i vetenskapen.

Galileo Galilei (1564–1642) kallas naturvetenskapens fader. Han ifrågasatte den katolska kyrkans sätt att förklara naturen.

Psykatrikern Viktor E Frankl (1905–1997) var jude och sattes därför av nazisterna i koncentrationsläger. Hans bok "Livet måste ha en mening" kom ut 1946.

Varför uppstår religion?

Det finns två huvudsakliga förklaringsmodeller till varför religion uppstår.

1. *Det finns högre makter*, till exempel en gud, flera gudar eller andar. Den högre makten har lämnat budskap till en eller flera människor och i dem förklarat meningen med livet, hur människor ska leva och hur världsalltet har uppstått. Religiösa traditioner och/eller religionernas urkunder anses av de troende grunda sig i budskap från en högre makt.
2. *Det finns inga högre makter*, utan människan har själv skapat en föreställning om att det finns högre makter. Tron på att det finns en högre makt möter människans behov av trygghet och mening med livet genom att påstå att det bakom allt finns en högre makt som förklarar universums uppkomst, omvärlden och ger mening åt livet.

Buddha Shakyamuni föddes 563 f.v.t. Han räknas som buddhismens grundare. Målning, Kina, 700-tal.

Varför består religion?

Det finns flera olika sätt att förklara varför religiösa livsåskådningar lever kvar bland människor i generation efter generation.

- **Högre makt** Det finns en högre makt som ligger bakom allt. Tidigare i historien har det funnits personer som anses ha haft kontakt med en högre makt, till exempel genom uppenbarelser. En uppenbarelse är när en högre makt framträder antingen syn- eller hörbart. Inom vissa religioner finns det även nu levande personer som anser sig ha kontakt med en högre makt och/eller anser sig ha förmåga att förmedla en högre makts budskap.
- **Trygghet** Religiösa livsåskådningar besvarar den troendes livsfrågor. Känslan av att leva i kontakt med en högre makt skapar trygghet.
- **Gemenskap** Personer som har samma religiösa livsåskådning känner gemenskap och har en gemensam identitet med andra inom gruppen.

Jesus från Nasaret dog cirka 30 e.v.t. Han är en mycket central person inom kristendomen.

- **Gemensamma mål** När en grupp människor har samma religiösa livsåskådning finns det fördelar att ha samma uppfattning. De kan enas kring viktiga värderingar och kämpa för gemensamma mål.
- **Tradition** Vi människor ärver värderingar och kunskap (traditioner) från tidigare generationer. Religion är en tradition som förs vidare.
- **Värderingar** De samhällen som vi lever i idag har byggts upp kring tankar om rätt, fel, gott och ont som finns i religiösa livsåskådningar.
- **Livsfrågor** Vetenskapen ger inte tillräckliga svar om centrala livsfrågor, till exempel om livets mening, vilket anses förklara behovet av en religion.

FEM VÄRLDSRELIGIONER

Det finns många olika religioner. Vissa av dem kallas för världsreligioner eftersom de idag är spridda över världen och har många anhängare. Till världsreligionerna räknas vanligtvis judendomen, kristendomen, islam, hinduismen och buddhismen. De har alla en lång historia och de har många anhängare.

Utöver dessa fem världsreligioner finns det ytterligare religioner med många anhängare, till exempel bahai, daoism, jainism, yezidism, sikhism, zoroastrism och voodoo. De skulle därför också kunna kallas för världsreligioner.

Religioners uppkomst

Religioner har blivit påverkade av andra religioner och filosofier både när de uppkom och senare utvecklades. Det kan exempelvis handla om tron på kampen mellan ont och gott och att välja det rätta,

Farvabar är en zoroastrisk symbol för en skyddsande.

tron på en himmel och ett helvete, tron på änglar, tron på evigt liv och tron på en frälsare.

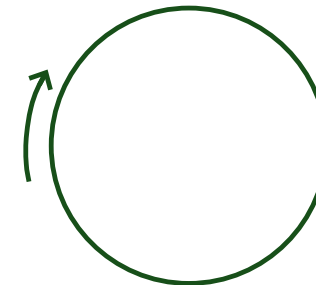
Det finns många religioner som har bildats och sedan försvunnit. Manikeismen bildades på 200-talet e.v.t. och var en stor konkurrent till kristendomen. Det är nu en utdöd religion.

Den fornpersiska religionen zoroastrism har påverkat många andra religioner, till exempel manikeismen, judendomen, kristendomen och islam. Enligt zoroastrismen sändes Ahura Mazda till världen för att uppenbara sanningen för människorna.

Buddhismen uppkom i Indien och har påverkats av hinduismens tankar om kretsloppet och karma (summan av en människas handlingar).

Voodoo-ceremoni i Elfenbenskusten.

Linjär eller cyklisk tidsuppfattning

Ibland görs en uppdelning av de fem världsreligionerna beroende på deras syn på tiden. Judendomen, kristendomen och islam har en linjär tidsuppfattning medan hinduismen och buddhismen har en cyklisk tidsuppfattning.

Att en religion har en linjär tidsuppfattning innebär att tiden följer en linje. Människans liv har en början och ett slut - hon föds, lever och dör. Gud har däremot alltid funnits och kommer alltid att finnas. Även hela mänsklighetens historia anses ha en början och ett slut.

De flesta hinduer och buddhister ser tiden som en cirkel. Det finns ingen början och det finns inte

heller något slut. Tiden har alltid funnits och den kommer alltid att finnas. En människas död utgör inget slut utan är en början på något nytt.

Religiösa livsåskådningar utmanas

Världsreligionernas svar har utmanats av nya sätt att se på livet eftersom inte alla människor tycker att de ger tillräckligt bra svar på livsfrågorna. Vissa av de nya sätten att se på livet hämtar inspiration från världsreligionerna, till exempel från kristendomen och hinduismen. Andra är helt nya livsåskådningar utan koppling till en tro på en högre makt. De utgår i stället ifrån att det är människan som själv skapar mening i livet.

Det går att finna lycka i livet oavsett om tidsuppfattningen är linjär eller cyklisk.

Var finns svaret? Hos en gud, i naturen eller i var och ens huvud?

ISLAMIS HUVUDINRIKTNINGAR

Islams två huvudinriktningar är sunni- och shia-islam. Delningen av islam i två olika inriktningar handlade om olika uppfattningar ifall Muhammed utsåg sin kusin Ali till efterträdare eller inte.

Sunni

Sunnimuslimer utgör ungefär 90 procent av alla muslimer. Sunniislam är den största religionen i bland annat de folkrika länderna Indonesien och Egypten. Grunder för muslimsk tro är enligt sunni

troshbekännelsen, bönen, allmosan, fastan och vallfärden.

Shia

Shiamuslimer utgör ungefär tio procent av alla muslimer. Shiaislam är den största religionen i länderna Iran, Azerbajdzjan, Bahrain och Irak. Grunderna för muslimsk tro är enligt shia en enda gud, rättvisa, vägledning, ledarskap och domedagen.

SAMMANFATTNING AV ISLAMIS HISTORIA

-610	Okunnighetens tid. Polyteism förekom och stammarna var viktiga.
610	Muhammed fick sin första uppenbarelse.
622	Muhammed och hans anhängare utvandrade till Medina (hijra).
630	Muhammed och muslimerna tog över kontrollen av Mecka.
632	Profeten Muhammed dog.
632 - 1258	Kalifatens tid.
638	Jerusalem erövrades och kom under islamiskt styre.
680	Det muslimska samfundet delades i två delar - sunni och shia.
1071	Muslimer stängde Jerusalem för kristna.
1096 - 1272	Kyrkans korståg pågick. Korstågen var krig riktade mot de muslimska härskarna.
1100-talet	De första större brödraskapen bildades.
1258	Mongolerna invaderade Bagdad och det sist enade islamiska riket föll.
1300-talet	Osmanska riket växte fram.
1453	Osmanerna erövrade den kristna staden Konstantinopel.
1922	Osmanska riket upplöstes.
1979	Den iranska revolutionen skedde.

BEGREPP I KAPITLET

Allah Det arabiska ordet för Gud. Även kristna och judar som talar arabiska kallar sin gud för Allah.

Allahu akbar Gud är större.

Domedagen Dagen då människorna får stå till svars för sina handlingar och dömas av Gud.

Fem plikter Handlingar inom islam som är religiösa plikter.

Grunder för muslimsk tro (shia) En enda gud, rättvisa, vägledning, ledarskap och domedagen.

Grunder för muslimsk tro (sunni) Troshbekännelsen, bönen, allmosan, fastan och vallfärden.

Hadither Godkända uttalanden om hur Muhammed utövade islam och handlade i olika situationer.

Hajj Valfärden.

Hijra Muhammeds utvandring till Medina.

Imam (shiaislam) Det har funnits tolv imamer. Den förste imamen Ali var profeten Muhammeds kusin.

Imam (sunniislam) Böneledare.

Islam Ordet betyder lydnad och underkastelse.

Jibril Det arabiska namnet på ängeln Gabriel.

Kaba En kubformad byggnad i Mecka.

Kalif En ny ledare som skulle kunna leda samfundet vidare efter Muhammeds död.

Koranen Islams urkund. Islams och muslimernas heliga skrift. Guds ord enligt muslimer.

Korstågen Kyrkans heliga krig (1096 - 1272) som var riktade mot de muslimska härskarna.

Muhammeds sunna Muhammeds och hans tidiga följares sätt att leva och utföra islam.

Muslimska umman Ett gemensamt samfund för alla troende muslimer.

Månskaran En ofta använd symbol av sunni-muslimer.

Okunnighetens tid Tiden före Koranens uppenbarelse.

Polyteist En person som tror på flera gudar.

Qibla Böneriktningen.

Shaykh (shiaislam) Böneledare.

Shia Alis parti. Avser den näst största huvudinriktningen inom islam.

Shirk Att tro att det finns någon som är lika mäktig eller något som är lika mäktigt som Gud.

Shiat Ali - Alis parti Personer som menade att Ali hade rätten att bli den första imamen och tog hans parti.

Sufism En islamisk rörelse där den personliga relationen med Gud betonas.

Sunni Avser de läror och traditioner som profeten Muhammed predikade. Avser även den största huvudinriktningen inom islam.

Tawhid Tanken att Gud är en odelbar enhet.

FLER BEGREPP

Ahmadiyya Den tredje största inriktningen inom islam.
Fem pelarna Ett ofta använt begrepp för att sammanfatta grunderna för sunnimuslimers tro.
Islamism En politisk rörelse där politiska beslut grundas på islamiska värderingar och åsikter. Kallas även politisk islam.
Islamist En anhängare till islamism.

Islamofobi Fördomar och fientlighet riktad mot muslimer och islam.
Jahiliya Okunnighetens tid.
Jihad Strävan efter att följa islam. Ibland översätts jihad felaktigt till "heligt krig".
Ställföreträdare Ersättare, till exempel den kalif som i stället för Muhammed skulle leda samfundet vidare.
Sura Ett kapitel i Koranen.

Vallfärd till Mecka. Tavla från 1861.

FRÅGOR TILL KAPITLET

- s. 64
1. Hur gammal är islam?
 2. Var bor de flesta muslimer?
 3. Vem anses vara muslim?
- s. 65 - 70
4. När var okunnighetens tid?
 5. Namnge tre profeter inom islam.
 6. Varför är hijra viktigt inom islam?
 7. Hur växte det muslimska samfundet under kalifatens tid?
 8. Vem hade enligt sunnimuslimerna rätt att ta över ledarskapet? Varför?
 9. Enligt shiiterna hade Ali rätten till ledarskapet över samfundet. Varför?
 10. Vad är viktigt inom sufismen?
 11. Vad handlade korstågen om ur ett muslimskt perspektiv?
 12. Ge ett exempel på ett muslimskt rike.
 13. Vad är wahhabism?
 14. Vilket vägval stod stod muslimska länder inför efter andra världskriget?

- s. 71
15. Vad heter islams urkund?
 16. Vad betyder ordet koran?
 17. Vad anser muslimer att Koranen innehåller?
 18. Varifrån kommer Koranen?

- s. 72 - 74
19. När levde Muhammed?
 20. Varför räknas inte profeten Muhammed som islams grundare av muslimer?

21. Vad menar muslimer när de säger att Muhammed är den siste profeten?
 22. Vad är domedagen?
 23. Varför ska människan visa Gud tacksamhet?
 24. Vad menas med att "Gud är större"?
 25. Vad är tawhid?
 26. Varför får Gud inte avbildas?
- s. 75
27. Vad betyder islam?
 28. Varför är Muhammed en förebild för många muslimer?
 29. Vad är Muhammeds sunna?
 30. Vad är en hadith?
 31. Ange fem plikter inom islam.

- s. 76
32. Vilka två huvudinriktningar har islam?
 33. Ange någon skillnad mellan dem.

FRÅGOR ATT DISKUTERA

34. Varför tror du att Muhammeds budskap om att alla har samma rättigheter och lika värde inte var populärt i det arabiska stamsamhället?
35. Kan en person vara muslim, men inte omfattas av islam?
36. Diskutera några av de olika egenskaper som Guds 99 namn uttrycker.
37. Varför blir reaktionerna bland muslimer så starka när Gud och Muhammed avbildas?

BUDDHISMEN

När buddhismen uppstod i norra Indien på 500-talet f.v.t. var hinduismen redan utbredd där. Siddharta Gautama är buddhismens grundare och är en central person i religionen.

Det finns cirka 490 miljoner människor som anses höra till buddhismen. Det innebär att buddhismen är den fjärde största världsreligionen. Idag bor de flesta buddhister i Kina, Thailand, Japan, Burma och Sri Lanka.

Många urkunder inom buddhismen

Inom buddhismen finns det flera urkunder, där de viktigaste texterna för religionen finns samlade, till exempel Tipitaka, Dhammapada och Kung Milindas frågor.

Vem är buddhist?

En person som lever efter buddhismen och strävar efter att bli upplyst anses vara buddhist.

Buddhismens geografiska utbredning i världen. Ju mörkare färg, desto större andel buddhister i landet.

Symbol

Ett hjul med åtta ekrar är buddhismens symbol. Hjulet symboliserar den åttafaldiga vägen.

Tempel är heliga rum inom buddhismen

Buddhisternas heliga rum kallas tempel. Ett tempel med ett högt torn kallas pagod och ett tempel som ser ut som en stor klocka kallas stupa. Buddhister besöker tempel för att meditera, be böner och offra blommor samt tända ljus och rökelse.

Inom buddhismen finns präster som genomför ritualer och lärare som undervisar i den buddhistiska läran.

Tre huvudinriktningar

Inom buddhismen finns tre huvudinriktningar. Det är theravada, mahayana och vajrayana.

Sveriges enda stupa ligger norr om Fellingsbro i Västmanland. Den invigdes av Dalai Lama 1988.

BUDDHISMENS UPPKOMST OCH SPRIDNING

Buddhismen var en reaktion på hinduismens syn på människornas olika värde (varnasystemet), att det finns en evig själ (atma) och tanken på att gudar kan hjälpa människor.

Buddha berättar om sin insikt

Siddharta Gautama föddes 563 f.v.t. Han växte upp i en rik familj, men valde att lämna den för att söka insikt om livet. I sitt vuxna liv levde han i enkelhet.

Vad är lycka? Det funderade Siddharta Gautama på. Svaren han fann gjorde honom upplyst - han blev en buddha. Efter upplysningen blev han kallad Buddha Shakyamuni.

Buddha Shakyamuni hade många lärjungar som följde med honom och lyssnade på hans predikningar i norra Indien. Buddhismen växte alltså fram i Indien.

Efter sin upplysning fick Siddharta Gautama namnet Buddha Shakyamuni.

Munkarna sprider buddhismen

Efter Buddha Shakyamunis död bildade hans lärjungar flera munkkloster. Munkarna spred buddhismen med stor framgång. På 200-talet f.v.t. hade religionen anhängare i stora delar av Indien.

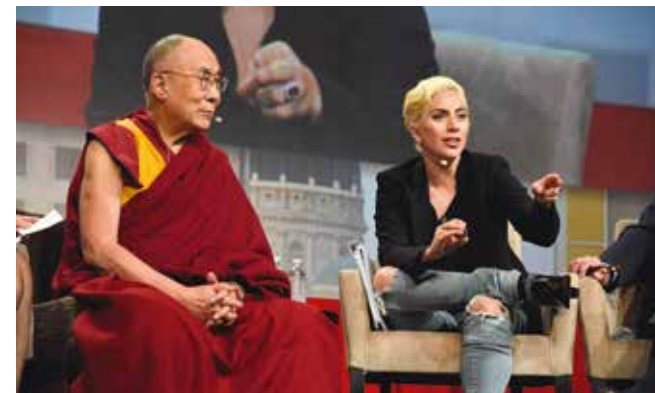
Buddhismen spreds sedan vidare till Sydostasien, bland annat till Kina, Japan, Vietnam, Burma, Thailand och Indonesien. Buddhismen spreds oftast på fredlig väg.

Buddhismen försvinner nästan från Indien

De mäktiga hinduerna och de muslimska erövrarna i Indien ville få bort buddhismen därifrån. Omkring år 1000 fanns det inte många buddhister kvar. Idag är mindre än en procent av indierna buddhister.

Konflikt mellan Tibet och Kina

Relationen mellan Tibet och Kina är komplicerad. Vissa hävdar att Kina sedan 1951 ockuperar Tibet. Dalai lama, en viktig buddhistisk ledare för vajrayana, kan inte återvända till Tibet förrän "han erkänner sina misstag" för Kina.

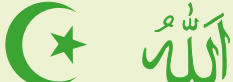

Dalai lama och Lady Gaga diskuterar godhet i tv, USA.

SAMMANFATTNING AV VÄRLDSRELIGIONERNA I

	Judendom	Kristendom
Symbol		
Urkunder	Tanakh	Bibeln
Ålder	Enligt judisk tradition 4000 år	2 000 år
Centrala personer	Abraham och Mose	Jesus
Profeter, till exempel	Mose, Elia och Jesaja	Se judendomens profeter
Geografiskt ursprung	Nuvarande Syrien, Jordanien, Libanon, Palestina och Israel	Nuvarande Palestina och Israel
Stor utbredning i ...	Israel och USA 	Amerika, Europa, södra Afrika och Oceanien
Storlek	14 miljoner	2 miljarder
Huvudinriktningar	Ortodox judendom Reformjudendom Konservativ judendom	Katolicism Ortodox kristendom Protestantism
En eller flera gudar	Monoteism	Monoteism (med en treenig gud)
Centrala tankegångar	Linjär tidsuppfattning Bli en god medmänniska Guds utvalda folk	Linjär tidsuppfattning Evigt liv Jesus är Guds son

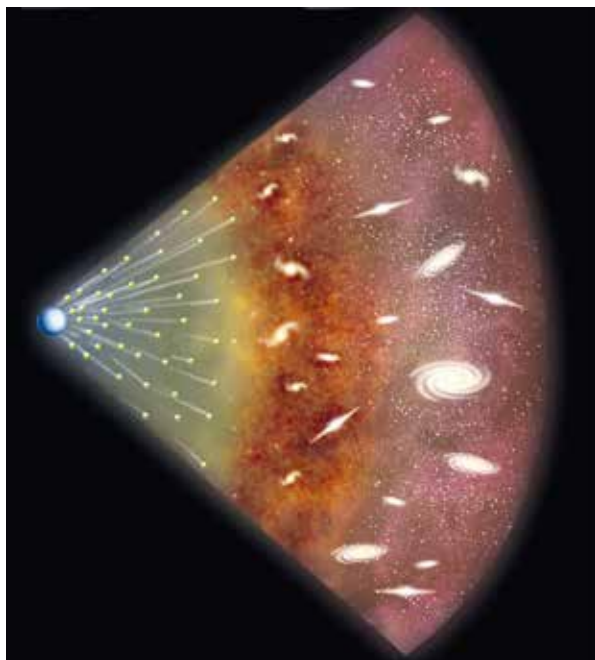
Islam	Hinduism	Buddhism
		
Koranen	Vedaskrifterna, Upanishaderna, Bhagavadgita m. fl.	Tipitaka, Dhammapada, Kung Milindas frågor m. fl.
Spridning för 1 400 år sedan	3 500 år	2 500 år
Muhammed	Inga centrala personer	Siddharta Gautama
Mose, Jesus och Muhammed	Finns inga	Finns inga
Nuvarande Saudiarabien	Indusdalen i nuvarande Pakistan	Norra Indien
Arabvärlden, Indonesien och Iran 	Indien och Nepal 	Sydostasien
1,5 miljarder	1,1 miljarder	490 miljoner
Sunni Shia	Vishnuism Shivaism Shaktism	Theravada Mahayana Vajrayana
Monoteism	Polyteism och/eller monoteism	Finns gudar, men ingen gud som har skapat världssalltet
Linjär tidsuppfattning Evigt liv Muhammed är den siste profeten Muhammed är en förebild	Cyklisk tidsuppfattning (reinkarnation) Slutmålet är att befria själen från återfödelse (moksha) Karma och dharma	Cyklisk tidsuppfattning Slutmålet är att inte återfödas Dukkha, karma och nirvana De fyra ädla sanningarna och den åttafaldiga vägen

SAMMANFATTNING AV VÄRLDSRELIGIONERNA II

	Judendom 	Kristendom
Heliga platser/vallfärdsorter	Tempelberget, Västra muren och Abrahams grav	Jerusalem, Betlehem, Nasaret och Vatikanstaten
Religiösa experter	Rabbin	Präst, pastor
Munkar och nunnor	Nej	Ja
Heliga rum	Synagoga <i>Gammal nya synagogan i Prag.</i>	Kyrka <i>Uspenskijkatedralen i Helsingfors.</i>
Levnadsregler	De tio budorden Mose lag	De tio budorden Jesus undervisning
Människan har en själ	Ja	Ja
Kroppen dör och ...	... själen lever vidare. Det är livet nu som är viktigt.	... själen har, eller kan få, evigt liv.
Kärleksbudskap, till exempel	Det som skadar dig själv, skall du inte göra mot din medmänniska.	Allt vad ni vill att människorna skall göra för er, det skall ni också göra för dem.
Gud ställer krav på människan	Ja	Ja
Exempel på flaggor med en religiös symbol	 <i>Israels flagga med Davidsstjärnan</i>	 <i>Sveriges flagga med korset</i>

Islam 	Hinduism 	Buddhism
Mecka, Medina och Jerusalem	Ganges och Varanasi	Lumbini och Bodh Gaya
Alem, imam	Präst	Finns egentligen inga
Nej	Nej	Ja
Moské <i>Moské i Uppsala.</i>	Hinduiskt tempel <i>Hinduiskt tempel i Indien.</i>	Buddhistiskt tempel <i>Stupa i Fellingsbro.</i>
Guds regler Matregler och klädregler	Olika vägar för att nå moksha Matregler och meditation	De fyra ädla sanningarna Den åttafaldiga vägen
Ja	Ja	Nej
... själen lever vidare.	... själen lever vidare tills den befrias från återfödelsen.	... återfödelsen tar vid.
Ingen av er är i sanning en troende förrän han önskar detsamma för sin broder som han önskar för sig själv.	Detta är summan av plikterna: Gör inte mot andra något som skulle vålla dig smärta, om det gjordes mot dig.	Ty aldrig upphör hat genom hat, utan det upphör genom vänlighet.
Ja	Nej	Nej
 <i>Libyens flagga med människans och stjärnan</i>	 <i>Indiens flagga med chakra (hinduismens livshjul)</i>	 <i>Mongoliets flagga med sojombo (den buddhistiska världsbilden)</i>

SEKULÄRA LIVSÅSKÅDNINGAR

*Från Big Bang
till nutid.*

Livsåskådningar som ger svar på våra livsfrågor utan hjälp av en religion eller en tro på en högre makt kallas för sekulära livsåskådningar. I det här kapitlet presenteras fem av dem: existentialism, sekulär humanism, naturalism, ekosofi och hedonism. Några ytterligare exempel på sekulära livsåskådningar är feminism, konservatism, liberalism, marxism, satanism och socialism.

Två olika svar på frågan ”var kommer allt ifrån?”

Var kommer allt ifrån? Det är en mycket viktig fråga för många. Ett religiöst svar är att en gud har skapat universum. Ett naturvetenskapligt svar är att universum har sitt ursprung i en kraftig expan-

sion som skedde för 13,8 miljarder år sedan, den så kallade Big Bang-teorin.

Det går också att kombinera de två svaren. En gud skapade universum för 13,8 miljarder år sedan genom Big Bang. För många religiösa personer finns det ingen konflikt mellan gudstro och naturvetenskapliga teorier.

Likheter

En person som har en sekulär livsåskådning behöver inte vara motståndare till en person med en religiös livsåskådning. Båda två kan till exempel ha en liknande syn på vad en människa är, hur människor ska bete sig mot varandra, vad som är viktigt i livet och hur man ska ta hand om miljön.

ATEISM

Vissa personer som har en sekulär livsåskådning kallar sig för ateister. En ateist menar att det inte finns någon gud. Åsikten att det inte finns någon gud kallas ateism.

Ateismen är ingen livsåskådning

Vissa ateister ser ateismen endast som ett sätt att ta avstånd från tron att det finns en gud. Ateister säger nej till ett visst sätt att förklara saker utan att ange vilket sätt som skulle vara bättre. Med det här synsättet är ateismen ingen livsåskådning. För att ateismen ska kunna vara det krävs att den ger svar på någon livsfråga.

Ateisters syn på religiös tro

Ateister kan vara olika kritiska till religiös tro. En del ateister anser att tron på något gudomligt är negativt. De kan till exempel säga att religion skapar konflikter och att religion hindrar den troende från att tänka fritt.

Andra ateister menar att religiös tro kan vara något positivt även om det inte finns något gudomligt. Religiös tro kan vara bra om den skapar gemenskap, trygghet och uppmanar till osjälviskhet.

*“Religion is like a blind man looking in a black room for a black cat that isn’t there, and finding it.”
Oscar Wilde (1854–1900)*

ÖVNING: ÖDET ELLER SLUMPEN

Ibland vinner man på chokladhjulet, ibland inte.

1. Vad betyder det om någon anser att händelser i livet är ödesbestämda?
2. Vad betyder det om någon anser att händelser i livet styrs av slumpen?
3. Har vissa mer tur än andra?

KONFLIKTER OCH SAMFÖRSTÅND MELLAN SEKULÄRA OCH RELIGIÖSA SYNSÄTT

Det finns en mängd olika livsåskådningar och livshållningar. De uppfattningar vi har av omvärlden kan också kallas synsätt. Synsättet kan vara sekulärt, religiöst eller en blandning av de båda. När två personer möts som har olika syn på omvärlden kan de ge upphov till samförstånd där olikheterna berikar våra liv, men ibland även ge upphov till konflikter.

Religion - en politisk kraft eller en privatsak?

En del personer vill att en bestämd religion ska styra livet för alla i samhället medan andra i samma samhälle tycker att religion är en privatsak. Det kan leda till konflikt då de inte vill bli påtvingade en religion.

När två olika religioner inte kan samsas

Konflikter kan uppstå när två folkgrupper med olika religioner lever i samma område och båda anser att just deras religion är den enda rätta.

Vem gör den rätta tolkningen av en religion?

Inom en och samma religion ryms många olika sätt för den troende att tolka sin religion och att leva med sin tro. Det kan också ge upphov till konflikter. Vems tolkning är den rätta?

Människor som är anhängare till en och samma religion kan tillhöra olika samhällsklasser. De kan också ha olika etnisk bakgrund eller ha olika kön. De här olika grupperna i samhället tolkar religionen på olika sätt.

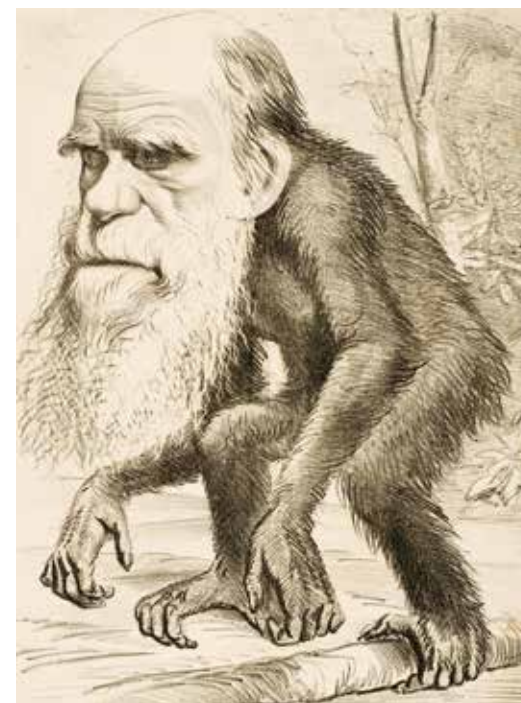
SKILLNADER OCH LIKHETER MELLAN VETENSKAP OCH RELIGION

År 1859 presenterade Charles Darwin evolutions-teorin i boken *Om arternas uppkomst*. Publiceringen av boken ledde till många diskussioner mellan kyrkans företrädare och vetenskapsmän om människans ursprung.

Enligt vetenskapen har människan uppkommit genom evolution (utveckling) och är därför ett djur bland alla andra djur i naturen. I de flesta religioner finns det en skapelseberättelse som beskriver universums och människans uppkomst.

Olika grund för att beskriva verkligheten

Vetenskapliga teorier byggs bland annat upp av experiment, observationer och logiska slutledningar. Forskare har inte kunnat se, mäta eller på något annat sätt upptäcka att människor har haft kontakt med högre makter eller att det finns högre makter.

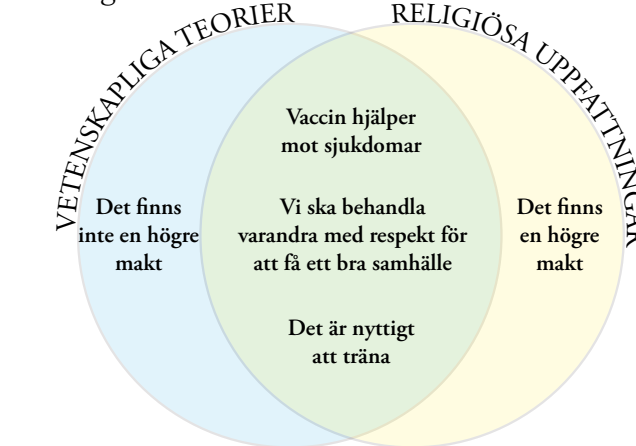
Karikatur av Charles Darwin från 1871.

Inom religioner finns en annan grund att beskriva verkligheten som skiljer sig från den vetenskapliga. Religiösa utgår från att det finns sådant som vi inte kan uppleva med våra sinnen och inte kan förklara med vetenskap. Eftersom vetenskap och religion utgår från två olika grunder behöver inte vetenskapliga teorier och religiösa uppfattningar krocka med varandra.

Alla människor tror

Att tro på någonting innebär att vara mer eller mindre övertygad om hur saker och ting är. Att tro på någonting är att göra antaganden om den verklighet vi lever i. Inom religion innebär tro att ha uppfattningen att det finns en högre makt. Annars kan tro betyda många olika saker, till exempel "Jag tror att det kommer att regna imorgon".

De allra flesta människor har mycket gemensamt, oavsett om de tror på Gud eller inte. De tror exempelvis att vaccin skyddar mot dödliga sjukdomar, att vi ska visa varandra respekt för att få ett bra samhälle och att det är nyttigt att träna. Även i många andra viktiga frågor om livet har religiösa och icke-religiösa liknande uppfattningar om verkligheten.

GRUNDPRINCIPER INOM NÅGRA ETISKA MODELLER

Titanic sjönk natten mellan den 14 och 15 april 1912.

I vardagligt tal skiljer vi oftast inte på begreppen etik och moral. Att kalla en handling för etisk eller moralisk betyder att handlingen anses vara den rätta att utföra.

Etik och moral har olika betydelse

Det finns tillfällen då det kan vara viktigt att skilja på etik och moral. Ibland vill vi resonera kring själva handlingen (moral) som vi utför och ibland om resonemanget bakom handlingen (etik).

Moral - att handla rätt

Moral är vad vi gör i olika situationer. Det som anses vara rätt är moraliskt riktigt. Det som anses fel, det vill säga orätt, anses vara omoraliskt. Ibland finns det en skillnad mellan det som människor tycker är rätt och vad de faktiskt gör i verkligheten.

Moraliskt och omoraliskt

Tänk dig att en elvaårig flicka har tappat sin mobiltelefon och måste ringa hem. Du utför en moralisk handling (den rätta handlingen) om du lånar ut din mobiltelefon. Det moraliska ligger i själva handlingen, nämligen att du lånar ut din telefon till någon som behöver den. Om du inte lånar ut din telefon utför du en omoralisk handling (den felaktiga handlingen).

Om du frågar några personer om de tycker att det är rätt att ljuga kommer nästan alla säga att det är omoraliskt. Om du sedan frågar samma personer om de har ljugit någon gång kommer de flesta säga att de har gjort det. Kan det vara rätt att ljuga ibland?

Moralisk kompass

Vissa värderingar om vad som är moraliskt och omoraliskt kan vara så viktiga för oss att vi gör allt för att följa dem. Vi har en stark känsla för hur vi ska handla i olika situationer. Det kallas för en moralisk kompass, en riktning som vi nästan alltid följer oavsett vad som händer.

När du hör andra resonera kring vad de anser vara moraliskt och omoraliskt kan du påverkas. Resultatet kan bli att du byter åsikt.

*Åsnan mellan hötapparna.
Åsnan kan inte bestämma sig för vad
den ska äta först - gräset till höger
eller gräset till vänster.*

Moraliska dilemman

Vissa moraliska frågor är svåra att ta ställning till och då måste vi göra svåra moraliska val. Ett moraliskt dilemma uppstår när inget av valen som du har känns rätt. Hur du än handlar känns det som att du inte har handlat helt moraliskt rätt.

Tänk dig att du befinner dig på en båt som är på väg att sjunka. På båten finns det sju personer, men livbåten har bara plats för fyra. Vilka fyra personer

ska räddas? Frågeställningen är ett exempel på ett moraliskt dilemma.

Etik - förklaring till varför en handling är rätt

Etik är teorin som förklarar varför vissa handlingar anses vara rätta att utföra, till exempel resonemangen som förklarar varför det är rätt av dig att låna ut telefonen.

Att välja rätt handling - olika etiska modeller

Ett sätt att få hjälp med moraliska dilemman är att använda olika etiska modeller. En etisk modell är ett verktyg som kan användas för att få svar om vilka handlingar som är moraliska. De kan användas när vi funderar över vad som är moraliskt och vad som är omoraliskt handlande, det vill säga när vi funderar över vad som är rätt och orätt. De tre vanligaste etiska modellerna är konsekvensetiken, pliktetiken och sinnelagsetiken.

ÖVNING: FUSKA PÅ PROVET

För att uppmuntra er att plugga till religionsprovet har er lärare bestämt att den som gör bäst ifrån sig på provet ska få två biobiljetter. Din kompis fuskar på provet, får det bästa resultatet och blir belönad med biobiljetterna. Din kompis vill ge dig en av biljetterna så att ni ska kunna gå och se en film tillsammans.

1. Var det moraliskt eller omoraliskt av din kompis att fuska på provet?
2. Tar du emot biobiljetten eller inte? Är det moraliskt eller omoraliskt av dig att ta emot biobiljetten?
3. Berättar du för din lärare att din kompis har fuskat? Är det moraliskt eller omoraliskt av dig att berätta för din lärare att din kompis har fuskat?
4. Var det moraliskt eller omoraliskt av läraren att belöna provresultatet med biobiljetter?

ANALYS, REFLEKTION OCH SAMTAL

De två sista punkterna i det centrala innehållet utgår från vad du själv tycker och tänker. I det här kapitlet följer därför flera olika begrepp och frågeställningar som kan vara en början till diskussion och fördjupning.

Människovärde

Många människor, oavsett om de anser att människan är ett djur bland andra djur eller en gudomlig skapelse, menar att människan har ett speciellt värde. Många är överens om att människan har ett människovärde och att det här värdet är mycket viktigt att skydda. Har alla ett lika stort människovärde?

ÖVNING: VÄRDE ELLER VÄRDIGHET

Den första meningen i artikel 1 i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna är "Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter". På några andra språk lyder första meningen som följer.

"All human beings are born free and equal in dignity and rights." (Engelska)

"Alle Menschen sind frei und gleich an Würde und Rechten geboren." (Tyska)

"Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter." (Norska, bokmål)

"Alle mennesker er født frie og lige i værdighed og rettigheder." (Danska)

FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna

Tankar om ett lika människovärde ligger till grund för FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna. Där står vad varje enskild människa har rätt till just för att hen är människa.

I deklarationen står det till exempel att

- var och en har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet,
- ingen får hållas i slaveri eller trälldom; slaveri och slavhandel i alla dess former ska vara förbjudna och
- ingen får utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

"Todos los seres humanos nacen libres e iguales en dignidad y derechos ..." (Spanska)

"Tous les êtres humains naissent libres et égaux en dignité et en droits." (Franska)

1. Jämför översättningarna av begreppet värde på de språk du kan. Stämmer översättningarna överens? Spelar det någon roll om översättningarna inte riktigt stämmer överens?
2. Om du kan ytterligare ett språk, leta upp artikel 1 på det språket och jämför översättningarna av begreppet värde.
3. Vilket språk tycker du har den bästa formuleringen?

Lika värde eller lika värdighet? London.

Människovärdet kränks

FN har definierat människovärdet. Om en person, ett land, religiösa ledare, en politisk ideologi eller en livsåskådning hindrar människor från att leva ett fritt och säkert liv respekteras inte FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna.

Exemplet människovärde

Varje enskild människa har ett värde, ett värde just för att hon är människa. Det kallas egenvärde.

En person kan ge en annan människa ett högre eller ett lägre värde. Resonerar man på det sättet kan människor ha olika värde.

Vem ska räddas först från ett sjunkande skepp - en femåring eller en åttioåring? Vem ska få tillgång

ÖVNING: DÖDSHJÄLP - EN MÄNSKLIG RÄTTIGHET?

"Så många sjukdomar är ytterst smärtsamma, kroppsligt såväl som själsligt. Men en handling vars avsikt är att avsluta ett människoliv måste tillbakavisas utifrån en läkar- och vårdetik som bygger på respekten för människans värde och värdighet, en etik som bjuder att i första hand försöka bota och i andra hand försöka lindra, och om inte heller detta går, att vara närvarande och försöka trösta."

Flyktingar från Syrien. Slovenien, 2015.

till den dyraste värdan - en kedjerökare med hög risk att dö i förtid eller ett spädbarn med ett medfött hjärtfel?

Människosyn

En vanlig åsikt är att det är omoraliskt att smita före i kön. Är det alltid omoraliskt eller går det att försvara dem som ändå gör det? Ett tänkbart svar är att de anser att deras tid är mer värd än andras.

Vilka rättigheter och skyldigheter som vi anser att vi människor har är något som ingår i vår människosyn. Våra handlingar styrs därför mycket av vår människosyn och av handlingar som vi anser oss ha rätt att göra.

Utdraget är från en debattartikel skriven i tidningen Dagen 17 december 2013 av sju läkare verksamma vid den kristna tankesmedjan Claphaminstitutet.

I artikel 3 i FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna står att "Var och en har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet."

Är dödshjälp en mänsklig rättighet?

